

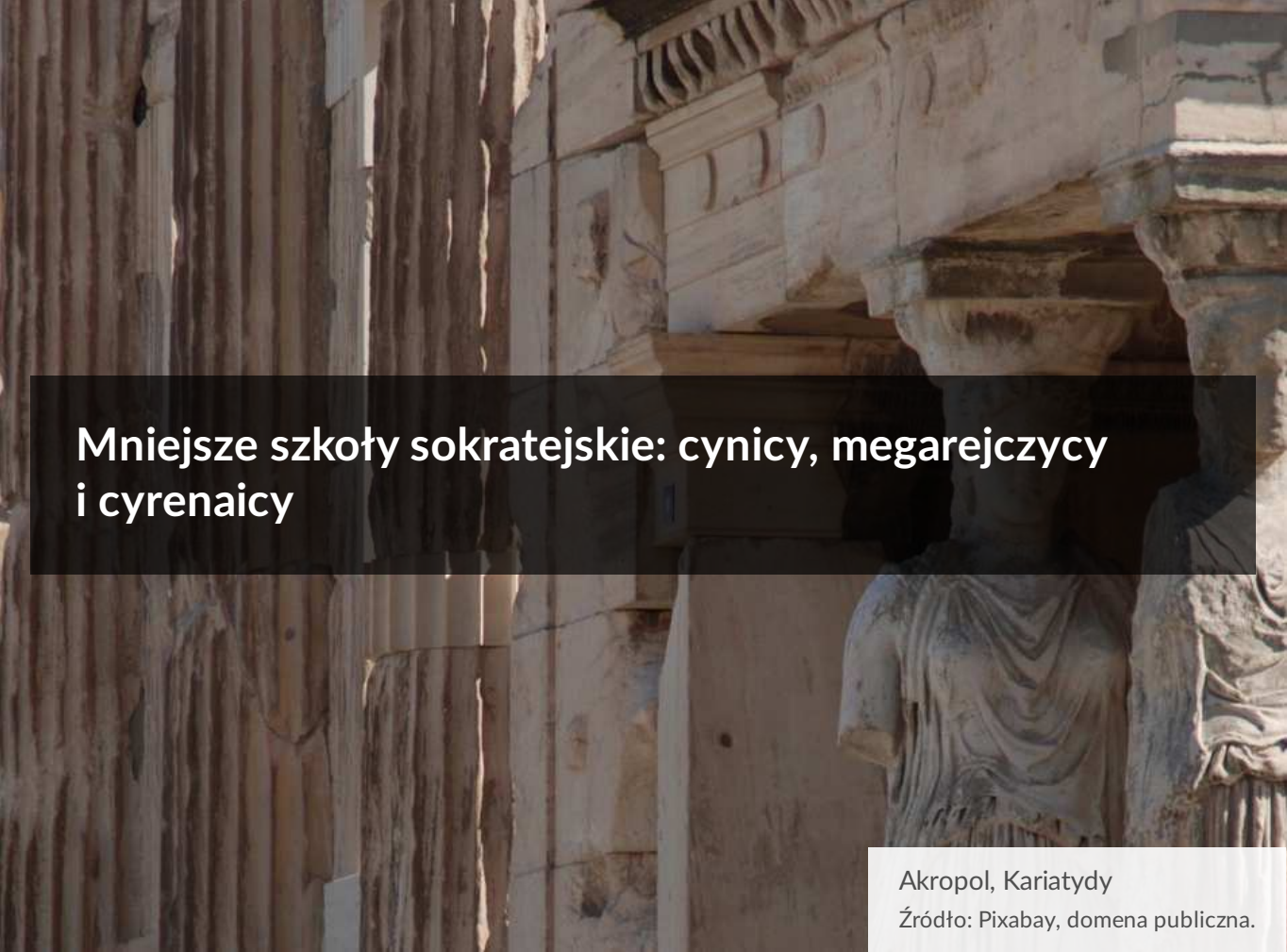

Mniejsze szkoły sokratejskie: cynicy, megarejczycy i cyrenaicy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988, s. 643–650.
- Źródło: Ebulides z Miletu, *Paradoks stosu*.
- Źródło: Protagoras, *O bogach*, [w:] Janina Gajda, *Sofiści*, Warszawa 1989, s. 229.
- Źródło: Diogenes Laertios.

Mniejsze szkoły sokratejskie: cynicy, megarejczycy i cyrenaicy

Akropol, Kariatydy

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Nazwą mniejsze szkoły sokratyczne określamy szkoły filozofii greckiej założone przez uczniów Sokratesa (tzw. sokratyków mniejszych). Sokratycy mniejsi zajmowali się głównie zagadnieniami etycznymi i logicznymi.

Cynicy, których można uznać za starożytnych anarchistów, próbowali obnażyć ludzkie zakłamanie. Odrzucali sławę i zaszczyty, bogactwo, normy obyczajowe i wszelkie instytucje. Ostentacyjna pogarda dla wszelkich dóbr materialnych wynikała z przekonania, że one właśnie są tym, co zniewala człowieka, podobnie jak fałszywe ideały.

Magarejczycy specjalizowali się w sztuce prowadzenia sporów, czyli erystyce. Nie stworzyli filozoficznego systemu, ale udowodnili potrzebę precyzji językowej i zbudowali podstawy dla rozwoju logiki.

Szkoła cyrenaików uznawała dążenie do przyjemności za cel ludzkiego życia, jednak jej definicja wkrótce stała źródłem sporów. Etyka cyrenaików wynikała z ich stanowiska wobec możliwości ludzkiego poznania.

Twoje cele

- Poznasz szkoły filozoficzne cyników i megarejczyków i cyrenaików.

- Zrekonstruujesz stanowisko cyników w kwestii niezależności oraz ocenisz, jak dzisiejsze rozumienie cynizmu ma się do założeń filozoficznych sformułowanych w starożytnej Grecji.
- Opiszysz obszar filozoficznych poszukiwań megarejczyków.
- Przeanalizujesz definicję przyjemności cyrenaików.

Przeczytaj

Filozofia posokratejska

Pojawienie się Sokratesa było przełomem w dziejach filozofii starożytnej. Będące do tej pory na pierwszym planie zagadnienia kosmologiczne ustąpiły miejsca zagadnieniom humanistycznym. Sokrates jako pierwszy zainicjował poważną i metodyczną refleksję etyczną. Metodą uprawiania filozofii i dochodzenia do prawdy stał się dialog. Następcy Sokratesa starali się kontynuować dzieło mistrza, mimo że przywiązywali wagę do innych aspektów jego nauki i nieco różnili się poglądami.

Euklides z Megary w przebraniu kobiety, która słyszy, jak Sokrates naucza w Atenach.

Źródło: Domenico Maroli, <https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

Problem 1

Wysłuchaj wykładów i zastanów się, co łączy, a co dzieli Sokratesa i sokratyków mniejszych.

Cynicy, cyrenaicy i megarejczycy

Cynicy

Mieszkańcem dla Diogenesa była gliniana beczka. Był widywany, gdy w świetle dziennym zapalał lampę, która miała mu pomóc odnaleźć uczciwego człowieka. Jego towarzyszami były psy, które służyły również jako symbole jego filozofii.

Źródło: *Diogenes*, domena publiczna.

Cynicy byli zwolennikami jednego z nurtów filozoficznych wyrosłych z tradycji sokratejskiej i prawdopodobnie najbardziej liczącą się szkołą sokratejską. Ich nazwa wywodzi się od prowadzonej przez nich szkoły na placu Cynosarges albo też od greckiego przymiotnika *kynikos*, czyli „psi”. Założycielem szkoły był **Antystenes z Aten** (ok. 444-365 p.n.e.), uczeń Sokratesa i rywal Platona. Jako syn Ateńczyka i trackiej niewolnicy należał do ateńskiego proletariatu. Drugim słynnym, głównie dzięki anegdotom, przedstawicielem cynizmu był **Diogenes z Synopy** (413-323 p.n.e.).

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1G82GSEV>

Autor tekstu: Tomasz Tomasik. Czyta dr Paweł Trojanowski.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Poglądy cyników*.

Poglądy cyników

Cynicy są zwolennikami jednego z nurtów filozoficznych wyrosłych z tradycji sokratejskiej. Ich nazwa wywodzi się od prowadzonej przez nich szkoły na placu Cynosarges albo też od greckiego przymiotnika *kynikos*, czyli „psi”. Założycielem szkoły był Antystenes z Aten (ok.

444-365 p.n.e.), uczeń Sokratesa i rywal Platona. Jako syn Ateńczyka i trackiej niewolnicy należał do ateńskiego proletariatu. Drugim słynnym, głównie dzięki anegdotom, przedstawicielem cynizmu był Diogenes z Synopy (413-323 p.n.e.). Za mieszkanie służyła mu podobno duża gliniana beczka.

Cynicy podobnie jak Sokrates skupiali się na zagadnieniach etycznych. Uważali, że jedynym i samowystarczającym celem ludzkiego życia gwarantującym szczęście jest cnota. Wszystkie inne dobra, życiowe cele, w tym także wiedza, okazują się bezwartościowe i należy je traktować z obojętnością. Mędrcom staje się ten, komu udaje się osiągnąć zupełną niezależność od wszystkiego (*autarkia*); jest to możliwe poprzez *ascezę*, czyli odpowiednią pracę nad sobą i ćwiczenia przysposabiające do wyrzeczeń. Okazywali pogardę wobec wszelkiego rodzaju instytucji państwowych i społecznych (rodzina, państwo, religia). O sobie powiadali, że są *kosmopolitami*, to jest obywatelami całego świata. Opowiadali się za równouprawnieniem kobiet i niewolników. W teorii poznania byli *sensualistami* i relatywistami.

Cyrenaicy

Przedstawiciele szkoły cyrenajskiej, chociaż podobnie jak cynicy przyznawali się do patronatu Sokratesa, wypracowali jednak zupełnie odmienną koncepcję filozoficzną. Założycielem tej szkoły był **Arystyp z Cyreny** (ok. 430-355 p.n.e.), który najpierw poznał poglądy Protagorasa, a potem został dopiero uczniem Sokratesa. Inni mniej znani cyrenaicy to **Teodoros**, później zwany Ateistą, i **Hegezjasz Peisitanatos**, czyli *nawołujący do śmierci*.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1G82GSEV>

Autor tekstu: Tomasz Tomasik. Czyta dr Paweł Trojanowski.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Cyrenaicy*.

W zakresie teorii poznania Arystyp był zwolennikiem subiektywizmu i sensualizmu. Nie istnieje coś takiego jak poznanie obiektywne – jego zdaniem – poznajemy jedynie własne, zmysłowe wrażenia. Teza została postawiona radykalnie – **niemożliwe jest poznanie fizycznego, zewnętrznego świata**. Dlatego też cyrenaicy skoncentrowali się na problematyce etycznej, która jednak wynikała z ich epistemologii opartej na subiektywnych, zmysłowych doświadczeniach. Dobre jest to, co przyjemne, złe to, co przykre. Pogląd głoszący, że jedynym źródłem szczęścia i celem ludzkiego życia jest przyjemność, nazwano hedonizmem (gr. *hedone* znaczy „przyjemność”).

Przyjemność jest jednak stanem, który trwa tylko przez chwilę, dopóki działa powodujący ją bodziec. Ma ona zatem charakter cielesny i zawsze musi być przez coś wywołana; nie

osiąga się jej przez sam brak cierpień i przykrości, jak to później głosić będą epikurejczycy. Dlatego też człowiek, który chce zaznać szczęścia pojmowanego jako przyjemność, musi nauczyć się korzystać z każdej nadarzającej się okazji, musi umieć „chwytać dzień” (łac. *carpe diem*). Przyjemności różnią się między sobą nie jakością, tylko stopniem intensywności, coś jest bardziej lub mniej przyjemne.

Hedonizm cyrenaików znalazł swoją kontynuację w filozofii epikureizmu ale też tracił na swoim radykalizmie. Z czasem przyjemność zaczęto rozumieć jako brak cierpień i dokonano rozgraniczenia między przyjemnościami cielesnymi a duchowymi.

Megarejczycy

O Stilponie zachowało się kilka anegdot. Jedną z nich opisuje reakcję filozofa na propozycję władcy Megary Demetriosa, który zaoferował Stilponowi zwrot wszystkich strat, jakie ten poniósł w wyniku działań wojennych i grabieży. Filozof odpowiedział, że nie utracił nic z rzeczy, które do niego należą, ponieważ nikt mu nie zabrał wykształcenia, mądrości i wiedzy.

Źródło: *Średniowieczna podobizna Stilpona pochodząca z Kroniki norymberskiej*, domena publiczna.

rozwinęli umiejętność posługiwania się paradoksami i tropienia antynomii. Jak pisze Diogenes Laertios: „Ażeby dowieść fałszywości jakiegoś dowodu, atakowali jego konkluzję, a nie przesłanki.”

Szkołę megarejską założył w 399 r. p.n.e. uczeń Parmenidesa i Sokratesa – **Euklides z Megary** (ok. 450–ok. 380 p.n.e.). Do szkoły należeli także **Eubulides z Miletu**, **Diodor z Kronos**, **Filon** ale największy rozgłos zyskał **Stilpon**, który około 320 r. p.n.e. nauczał w Atenach.

Poglądy megarejczyków

Megarejczycy próbowali połączyć etyczną naukę Sokratesa z teorią Parmenidesa i eleatów dotyczącą jedności bytu. Odeszli jednak dość daleko od naczelnej zasady filozofii Sokratesa, jaką był postulat szukania prawdy. Wiele uwagi poświęcali analizie formalnej pojęć i wyszukiwaniu sprzeczności w logicznych sylogizmach. Swoje twierdzenia, podobnie jak eleaci, uzasadniali za pomocą dialektyki. Szkołę megarejską określano też mianem „**erystycznej**” (co można przetłumaczyć jako „kłótlivej”), gdyż jej adepci ćwiczyli się w prowadzeniu sporów i polemice z adwersarzami, bez względu na to, po czyjej stronie była racja. W tym celu

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1G82GSEV>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Megarejczycy*.

Ich rozumowanie na pozór było poprawne, w istocie oparte jednak na wieloznaczności wyrażeń, na nieprecyzyjności we wnioskowaniu lub błędach logicznych, czyli na sofizmatach. Najbardziej znane są dialektyczne paradoksy Eubulidesa:

1. Kłamca: jeśli kłamca mówi, że kłamie, to znaczy, że równocześnie kłamie i mówi prawdę.
2. Łysina: człowiek może stracić jeden, dwa, kilka włosów, ale nie staje się od tego jeszcze łysy.
3. Rogacz: jeśli rogów nie zgubiłeś, a przecież czego nie zgubiłeś, to posiadasz, to znaczy, że rogi posiadasz.

Słownik

autarkia

(gr. *autarkeia*) pogląd filozoficzny, propagujący niezależnienie się od świata, ascetyczną minimalizację potrzeb i duchową samowystarczalność

asceza

(gr. *askezis* – ćwiczenie, trening) – praktykowanie dobrowolnego wyrzeczenia się pewnych dóbr, wartości i aktywności życiowych w celu osiągnięcia świętości, czystości i doskonałości duchowej oraz zbawienia

kosmopolityzm

(gr. *kosmos* – świat, *politēs* – obywatel) stanowisko sprzeciwiające się podziałom kulturowo-politycznym i terytorialnym; kosmopolici uważają za swoją ojczyznę nie kraj czy inny sformalizowany obszar, ale cały świat; dążą do politycznej i społecznej jedności świata, wolnego od podziałów i konfliktów, stopionego w jedną wspólnotę ogólnoludzką

sensualizm

(łac. *sensus* – zmysł) pogląd filozoficzny oraz psychologiczny głoszący, że wszelka wiedza pochodzi od wrażeń zmysłowych i jest tylko bardziej lub mniej złożonym kompleksem spostrzeżeń

daimonion

(gr. zdrobienie od *daimōn* – Bóg, bóstwo, demon) wewnętrzny ostrzegawczy głos, który odradzał złe uczynki i błędne decyzje, jednak w odróżnieniu od sumienia, nie skłaniał do dobra

hedonizm

(gr. *hedone* – przyjemność, rozkosz) stanowisko filozoficzne i postawa etyczna uznające, że najważniejszym dobrem i celem ludzkich dążeń jest przyjemność

maieutyka

(gr. *maieutikós* – położniczy) stworzona przez Sokratesa dialogiczna metoda filozoficzna, której celem jest wspólne dotarcie do prawdy. Polega ona na wydobywaniu z dyskutanta nieuświadomionej przez niego wiedzy prawdziwej. Sokrates uważał, że sam nie posiada wiedzy, nie mógł jej więc nauczać w tradycyjny sposób

metoda elenktyczna

(gr. *elegtikós* – zbijający, badawczy; *elegktós* – badanie, argument) stosowany przez Sokratesa sposób prowadzenia dyskusji polegający na przyjęciu tezy przeciwnika, a następnie zmuszaniu go, poprzez zadawanie kolejnych pytań, do wyciągnięcia wniosków jawnie sprzecznych z jego początkową tezą

subiektywizm

(łac. *subjectivus* – podmiotowy) pogląd zakładający, że poznanie rzeczywistości odbywa się w oparciu o indywidualne wrażenia, spostrzeżenia i myśli podmiotu poznającego

Mapa myśli

Wpływ i recepcja mniejszych szkół sokratejskich

Przekonanie cyników o tym, że warunkiem szczęścia jest wyrzeczenie, przejęli stoicy. Ten pogląd był również bliski myślicielom wczesnochrześcijańskim, którzy ascezę uczynili podstawą życia duchowego. Filozofa zaczęto utożsamiać z pustelnikiem, który pogardza światem (łac. *contemptus mundi*) i od niego ucieka (łac. *fuga mundi*). Szkoła cynicka istniała aż do VI w. n.e. Z czasem jednak upowszechniło się także negatywne znaczenie cynizmu, rozumianego jako postawa życiowa polegająca na lekceważącym stosunku do obowiązującego w danej społeczności systemu wartości, deprecjonowaniu instytucji, negowaniu autorytetów.

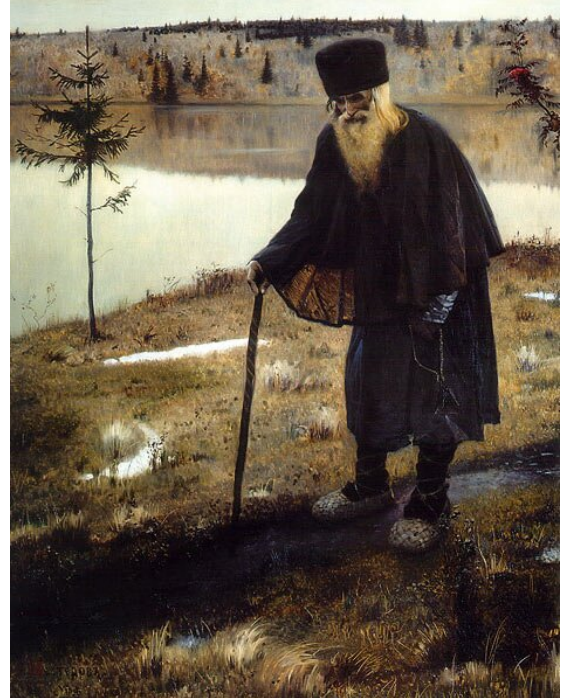
⌋⌋ Protagoras

O bogach

O bogach nie mogę wiedzieć ani czy istnieją, ani czy nie istnieją, ani też jaka jest ich istota i jak się pojawiają.

Wiele bowiem rzeczy stoi na przeszkodzie, aby można było coś o tym wiedzieć; niemożliwość odpowiedniego doświadczenia zmysłowego i krótkość życia człowieka.

Źródło: Protagoras, *O bogach*, [w:] Janina Gajda, *Sofiści*, Warszawa 1989, s. 229.

Michail Niestierow, *Pustelnik*, 1888/1889

Źródło: domena publiczna.

Polecenie 1

Opisz, jak kwestię istnienia bogów (bądź boskości świata) postrzegali poprzednicy Protagorasa (np. Tales z Miletu, pitagorejczycy)? Zauważ, że podobne do powyższego zdanie wypowiedział Ksenofanes. Czy jednak w stosunku obu tych filozofów do kwestii istnienia bogów dostrzegasz jakąś różnicę?

Hedonizm cyrenaików znalazł swoją kontynuację w filozofii epikureizmu, ale też tracił na swoim radykalizmie. Z czasem przyjemność zaczęto rozumieć jako brak cierpień i dokonano rozgraniczenia między przyjemnościami cielesnymi a duchowymi.

Epikur

List do Menoikeusa

Dlatego właśnie twierdzimy, że przyjemność jest początkiem i celem życia szczęśliwego. Ona to bowiem, według nas, stanowi pierwsze i przyrodzone dobro oraz punkt wyjścia wszelkiego wyboru i unikania; do niej w końcu powracamy, gdy odwołujemy się do czucia jako kryterium wszelkiego dobra.

Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988, s. 643–650.

Polecenie 2

Zastanów się, w jaki sposób hedonizm wpłynął na filozofię cyrenaików.

Z przedstawicielami szkoły megarejskiej zetknął się Platon, który zresztą krytycznie ustosunkował się do niej w *Sofiście*. Niemniej jednak paradoksy i antynomie, które tworzyli, zwróciły uwagę na konieczność uściślenia i większej precyzji w myśleniu filozoficznym. Tym sposobem megarejczycy utorowali drogę późniejszemu rozwojowi systemów logiki nazw i logiki zdań.

Ebulides z Miletu

“ *Paradoks stosu* ”

Wyobraź sobie stos piasku, z którego pojedynczo usuwane są kolejne ziarna, aż do momentu, kiedy zostanie już tylko jedno. Czy jest ono nadal stosem? Jeśli nie, to kiedy stos przestał nim być?

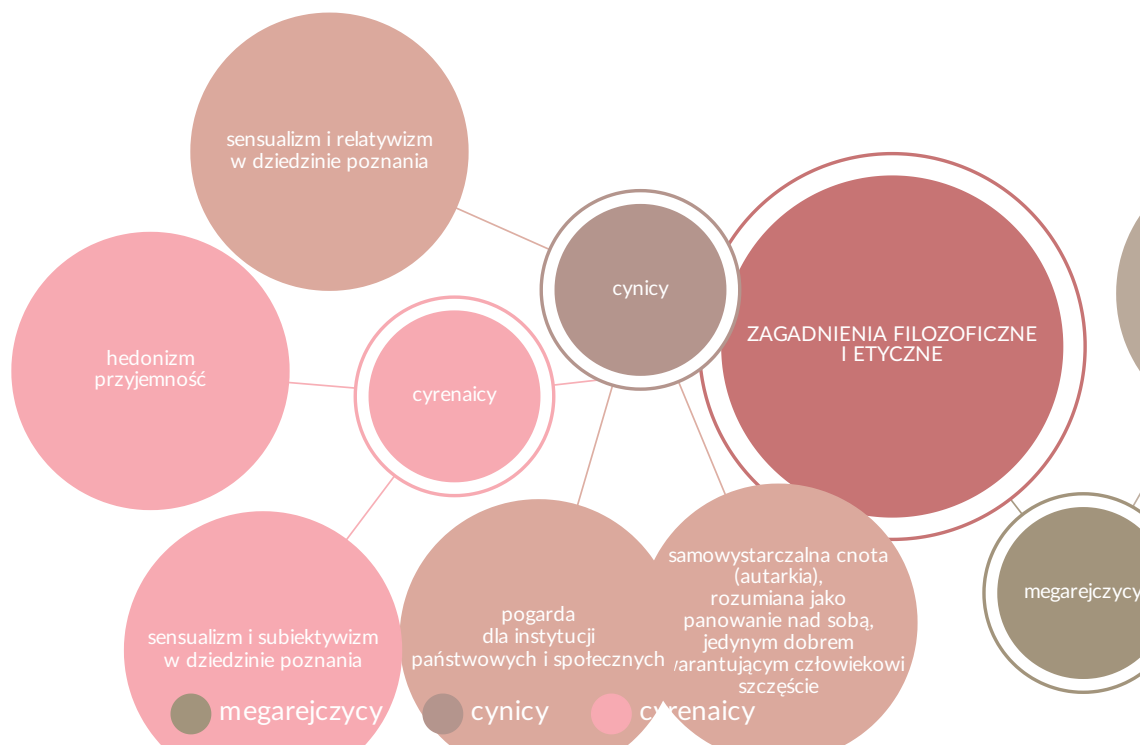
Źródło: Eubulides z Miletu, *Paradoks stosu*.

Polecenie 3

Zastanów się, jaki cel miało tworzenie paradoksów przez megarejczyków.

Polecenie 4

Zapoznaj się z mapą myśli. Jakie kwestie podejmowali cynicy, cyrenaicy i megarejczycy?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Rozstrzygnij, które twierdzenia są prawdziwe, a które – fałszywe.

Twierdzenie	Prawda	Fałsz
Szkołę megarejską nazywano również szkołą erystyczną.	☐	☐
Szkołę megarejską założył Eubulides z Miletu.	☐	☐
Megarejczycy byli wierni postulatowi poszukiwania prawdy.	☐	☐
Do szkoły megarejskiej należał Filon.	☐	☐
Nazwa <i>cynicy</i> prawdopodobnie wywodzi się od greckiego przymiotnika <i>kynikos</i> , czyli „psi”.	☐	☐
Założycielem szkoły cynickiej był Diogenes z Synopy.	☐	☐
Cynicy byli przeciwnikami równouprawnienia kobiet i niewolników.	☐	☐
Cynicy uważali, że jedynym celem ludzkiego życia	☐	☐

gwarantującym
szczęście jest cnota.

Ćwiczenie 2

Dopasuj pojęcia do definicji.

sztuka prowadzenia sporów w taki sposób, aby skutecznie obalić argumenty przeciwnika lub przekonać go do swojej tezy, pogląd zakładający, że źródłem wiedzy ludzkiej są wrażenia dostarczane umysłowi za pośrednictwem zmysłów, pogląd, w którym uznaje się, że poznanie oraz wartości mają charakter względny, zależny od subiektywnych ocen, głos wewnętrzny bóstwa, powstrzymujący człowieka przed popełnianiem zła

daimonion	
erystyka	
relatywizm	
sensualizm	

Ćwiczenie 3

Zaznacz właściwą odpowiedź. *Autarkia* to pogląd filozoficzny, który propaguje m.in...

- uniezależnienie się od świata.
- dążenie do zaspokajania osobistych potrzeb.
- bezwzględne podporządkowanie się państwu.
- podporządkowanie się przewodnikom duchowym.

Ćwiczenie 4

Uzupełnij tekst podanymi wyrazami. Pamiętaj o użyciu poprawnej formy gramatycznej.

Ćwiczenie 9

Napisz esej na jeden z wybranych tematów:

Jak rozumiesz znaczenie napisu na świątyni Apollona w Delfach: „Nic ponad miarę”.

Rozwiń następującą myśl Protagorasa z Abdery: „Człowiek jest miarą wszystkiego: tego, co jest, że jest, i tego co nie jest, że nie jest”.

A large, empty light gray rectangular area intended for writing an essay. It is positioned below the two prompts and above a horizontal line at the bottom of the page. There is a small double-slash icon in the bottom right corner of this area.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Mniejsze szkoły sokratejskie: cynicy, megarejczycy i cyrenaicy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

I. Świadomość znaczenia filozofii jako istotnej części dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej.

IX. Umiejętność pisania tekstu (eseju) filozoficznego, w którym – korzystając ze zdobytej wiedzy z zakresu logiki i historii filozofii – identyfikuje się i rozpatruje określone poglądy filozoficzne.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz szkoły filozoficzne cyników i megarejczyków i cyrenaików.
- Zrekonstruujesz stanowisko cyników w kwestii niezależności oraz ocenisz, jak dzisiejsze rozumienie cynizmu ma się do założeń filozoficznych sformułowanych w starożytnej Grecji.
- Opiszysz obszar filozoficznych poszukiwań megarejczyków.
- Przeanalizujesz definicję przyjemności cyrenaików.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna szkoły filozoficzne cyników i megarejczyków i cyrenaików;
- zrekonstruuje stanowisko cyników w kwestii niezależności oraz oceni, jak dzisiejsze rozumienie cynizmu ma się do założeń filozoficznych sformułowanych w starożytnej Grecji;
- opisz obszar filozoficznych poszukiwań megarejczyków;
- przeanalizuje definicję przyjemności cyrenaików.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli;
- esej filozoficzny.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy. Każda z nich przydziela zadanie:
 - grupa 1: Zapoznajcie się z wykładem na temat cyników z zakładki „Przeczytaj”. Następnie wykonajcie mapę myśli dotyczącą ich filozofii.
 - grupa 2: Zapoznajcie się z wykładem na temat cyrenaików z zakładki „Przeczytaj”. Następnie wykonajcie mapę myśli dotyczącą ich filozofii.
 - grupa 3: Zapoznajcie się z wykładem na temat megarejczyków z zakładki „Przeczytaj”. Następnie wykonajcie mapę myśli dotyczącą ich filozofii.Podczas tworzenia map myśli uczniowie mogą również korzystać z wiedzy, którą zdobyli na innych zajęciach. Gotowe mapy grupy prezentują na forum klasy.

2. Nauczyciel wyświetla mapę myśli zamieszczoną w zakładce „Mapa myśli”. Następnie wspólnie z uczniami porównuje ich notatki z gotową mapą i w razie konieczności uzupełnia treści.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 5-8. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz esej na jeden z wybranych tematów:
 - *Jak rozumiesz znaczenie napisu na świątyni Apollona w Delfach: „Nic ponad miarę”.*
 - *Rozwiń następującą myśl Protagorasa z Abdery: „Człowiek jest miarą wszystkiego: tego, co jest, że jest, i tego co nie jest, że nie jest”.*

Materiały pomocnicze:

- Reale G., *Historia filozofii starożytnej*, t. 1-5, tłum. Edward Iwo Zieliński, Lublin 1999.
- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.